

Решту учасників будівельного проекту поділимо умовно на дві групи, залежно від їх відношення до наймача та підрядника. Обидві групи пов'язані з реалізацією будівельного проекту через власні контракти.

Отримання контрактів на будівництво об'єктів через підрядні торги означає становлення ринкових відносин у будівництві. Звідси і сформулюємо твердження, що конкурентоспроможність будівельного підприємства (що бере участь у державних замовленнях) визначається як сукупність переваг у його діяльності порівняно з іншими фірмами, що дають змогу йому перемогти на підрядних торгах та заключати контракти на будівництво об'єктів, комплексів об'єктів. Під перевагами будемо розуміти наявність достатньої кількості та високої якості ресурсів та їх оптимальне використання в діяльності будівельного підприємства, що і являється базою для розроблення ефективної тендерної документації (оферти).

Водночас, у приватному секторі ринку підрядних робіт, тендери, як правило, не проводяться та, відповідно, конкурентна боротьба між будівельними підприємствами носить скритий характер. Контракти на будівництво об'єктів заключаються між замовником та підрядником в "індивідуальному порядку", обминаючи механізм підрядних торгів.

### Література

1. Бурка Й. Основи географії будівельної індустрії України: – Чернівці: Рута, 2001. – 175 с.
2. Морозов В. Основи закупівель товарів, робіт та послуг в проектах: (Тендерні процедури та контракти): Навч. пос. – К.: Таксон, 2003. – 744 с.
3. Пинда Ю. Пріоритети та форми активізації інвестиційних процесів у Львівській області// Сб. науч. тр. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Часть II. – Донецк, 2006. – 850 с.
4. Пинда Ю. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі у Львівській області// Зб. наук. пр.: Соціально-економічні дослідження у перехідний період. – Львів: ІРД НАН України. – 2006, вип. 4 (60). – 648 с.
5. Будівельна діяльність у Львівській області за 2006 р. – Головне управління статистики у Львівській області: Стат. зб., Львів, 2007, 70 с.
6. Глазкова С. Инвестиции – это не только капитальное строительство [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.nestor.minsk.by/sn/sn0006/sn02209.html>.

УДК 658.5:621:338.436.33

Доц. І.Б. Хома, канд. екон. наук;  
аспір. В.Б. Горбань – НУ "Львівська політехніка";  
доц. Г.А. Лех, канд. екон. наук – НЛТУ України

## СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Розглядаються актуальні проблеми функціонування підприємств машинобудування для агропромислового комплексу в розрізі аналізу ряду державних програм щодо стимулювання їх розвитку. Обґрунтовується необхідність підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств машинобудівного комплексу та запроваджується комплекс заходів для їх технічного переоснащення відповідно до вимог сучасного розвитку промисловості та зростання економічної ефективності виробництва.

**Ключові слова:** машинобудівне підприємство, агропромисловий комплекс, макротехнологічний галузевий комплекс, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток.

*Assoc. prof. I.B. Khoma; assist. V.B. Horban – NU "L'vivs'ka Politekhnika";  
assoc. prof. G.A. Lech – NUFWT of Ukraine*

### **Strategic directions of development the machine-building enterprises for agricultural and industrial complex**

There is made a consideration of topical problems of development the machine-building enterprises for agricultural and industrial complex in aspect of analyzing several public state programs concerning the stimulation of their growth. The necessity of eminence the competitiveness of machine-building production is substantiating. There is made a proposition of directions for technical supplement of machine-building enterprises according to the demands of present-day industrial progress and increasing the efficiency of production.

**Keywords:** machine-building enterprise, agricultural and industrial complex, macro-technical branch complex, competitiveness, innovational development.

**Постановка питання.** Україна має значний потенціал розвитку машинобудування для агропромислового комплексу, необхідну базу для формування галузевих комплексів для виробництва практично всієї номенклатури технічних засобів з вирощення, збирання, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції. Однак на сьогодні технічне оснащення аграрного виробництва знаходиться в критичному стані.

Підприємства агропромислового комплексу забезпечені основним сільськогосподарським обладнанням лише на 45-58 % технологічної потреби, понад 90 % яких через зношеність потребують заміни [5]. Варто зазначити, що у більшості регіонів України рівень забезпечення сільськогосподарською технікою значно нижчий від середнього, а розміри щорічного її списання перевищують темпи оновлення матеріально-технічної бази. Негативним явищем є також прогресуючий характер деіндустріалізації сільськогосподарського виробництва.

Машинобудівні підприємства, які спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської техніки, втративши ринки збуту продукції через купівельну неспроможність сільськогосподарських товаровиробників, згортають виробництво і не модернізують потужності, які завантажені лише на 10-20 %. Зношеність технологічного обладнання в них сягає 70-80 %, а його середній вік – 30-35 років. Вітчизняне машинобудування виробляє машини і обладнання, які на 2-3 покоління відстають від зарубіжних аналогів [3, 5].

Через високий ступінь зношеності та технічні несправності щорічно не виїжджають на безпосереднє місце роботи четверта частина тракторів і комбайнів, а витрати на відновлювально-ремонтні роботи щорічно зростають на 5-7 %. Колишню систему сервісу та ремонтного обслуговування зруйновано, а нову ще не створено. Нестача та низька якість технічних засобів і високий ступінь зношеності збільшують річне навантаження на машинно-тракторний парк. Термін виконання механізованих робіт збільшуються у 2-5 разів, знижується їх якість, а відповідно зростають втрати врожаю. Зазначимо, що щорічні втрати врожаю в Україні оцінюються в 15-18 млрд. грн. Така си-

туація впливає на підвищення собівартості продукції та зниження продуктивності праці, що по-своєму, є негативним чинником для розвитку економіки держави.

Саме тому процес створення умов для забезпечення відродження вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу і перетворення його у високоефективну, інтегровану у світове виробництво галузь є надзвичайно актуальним і потребує подальшого дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і результатів.** Протягом останніх років було розроблено ряд державних програм з метою створення сприятливих умов для відновлення внутрішнього ринку складної сільськогосподарської техніки та задоволення потреб сільського господарства у високопродуктивному обладнанні та технічному сервісі, зокрема: Закон України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу" від 7 лютого 2002 р., №3023-III; Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів щодо виконання Закону України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу" від 17 серпня 2002 р., №467-р; Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку промисловості на 2003-11 роки" від 28 липня 2003 р., № 1174; Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку виробництв складної сільськогосподарської техніки на 2004-06 роки" від 13 липня 2004 р., № 906; Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007-10 роки" від 26 вересня 2007 р., № 1181 [1-5].

Основною метою цих програм є збільшення виробництва складної сільськогосподарської техніки, і для забезпечення їх виконання передбачено залучити значні суми бюджетних коштів.

Однак запитують: "Навіщо збільшувати обсяги виробництва техніки, яка не користується попитом серед покупців і чому та техніка, котру виготовляють за кордоном є економічно недоцільною?". На жаль, розробники програм не врахували певні ринкові чинники, що діють на українському ринку сільськогосподарської техніки та обладнання. Реально, крім сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, значним попитом користується обладнання іноземного виробництва. Наприклад, незважаючи на досить високу якість вітчизняних тракторів виробництва Харківського тракторного заводу, високим попитом користується техніка іноземного виробництва, зокрема трактори виробництва МТЗ (Білорусь), комбайни ДОН (Росія), КЛААС (Німеччина) [8, с. 175].

У державному бюджеті виділяють кошти для реалізації заходів щодо підтримки технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, але на практиці цими сумами підтримується галузь машинобудування для АПК. Надто складно однією і тією ж сумою бюджетних коштів підтримувати і сільськогосподарських виробників, і заводи сільськогосподарського машинобудування.

**Постановка цілей.** Вихід з глибокої кризи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу потребує чіткої та виваженої стратегічної політики держави, спрямованої на вирішення його технічних, технологічних, економічних, організаційних та соціальних проблем.

Орієнтація на закупівлю імпортої сільськогосподарської техніки є недоцільною як з економічного, так і з соціального боку, оскільки для цього щороку потрібно понад 4-5 млрд. доларів США та може бути втрачено до 100 тис. робочих місць. Україні потрібні вітчизняні високоякісні конкурентоспроможні сільськогосподарські машини та обладнання для переробної і харчової промисловості.

Саме тому доцільним є розроблення комплексу заходів, спрямованих на вирішення питань системного розвитку галузі машинобудування для агропромислового комплексу і забезпечення сільськогосподарських та переробних підприємств високоефективною конкурентоспроможною вітчизняною технікою і обладнанням.

**Виклад основного матеріалу.** Характерною ознакою сучасного світового ринку сільськогосподарської техніки є наявність енергетичних засобів, які дають змогу задовольнити технологічні потреби всіх груп сільськогосподарських товаровиробників.

Номенклатура базової сільськогосподарської техніки, що виробляється сьогодні у світі, перевищує 3,5 тис. одиниць і постійно збільшується. З кожним днем зростає значення інтегральних машин модульної побудови, компресорної та мембранної техніки, які реалізують ресурсозберігаючі технології в сільському господарстві [6, с. 18].

Вітчизняні машинобудівні підприємства на сьогодні виготовляється близько 2 тис. найменувань модернізованих та понад 500 нових моделей машин і обладнання, зокрема, малогабаритні, універсально-просапні та енергонасичені трактори, зернозбиральні комбайни, дизельні двигуни, турбокомпресори, які визначають ефективність сільськогосподарського виробництва в країні.

У галузі машинобудування для агропромислового комплексу в Україні працює 129 спеціалізованих підприємств і конструкторських бюро. Крім цього, до виробництва сільськогосподарської техніки залучено понад 40 підприємств військово-промислового комплексу, в тому числі Державне конструкторське бюро "Південне", державне підприємство "Завод імені Малишева", виробниче об'єднання "Південний машинобудівний завод". Загалом технічні засоби, вузли, агрегати і запасні частини до них виготовляють близько 360 підприємств.

Базовими підприємствами з виробництва тракторів різних класів є ВАТ "Харківський тракторний завод імені С. Орджонікідзе", ВО "Південний машинобудівний завод", ВАТ "Одеський завод сільськогосподарського машинобудування", ВАТ "Тернопільський комбайновий завод"; з виробництва зернозбиральних комбайнів – ВАТ "Херсонські комбайни", ДП "Завод імені В.О. Малишева", Концерн "ЛАН", ВАТ "Акціонерна компанія АДВІС"; з виробництва дизельних двигунів – ВАТ "Серп і молот", ВАТ "Харківський завод тракторних двигунів", Державне підприємство "Харківське КБ з двигу-

нобудування", ВАТ "Галещинський машинобудівний завод сільськогосподарських машин та обладнання", ВАТ "Південдизельмаш".

Технологічні можливості підприємств з виробництва зазначеної техніки та їх фінансовий стан на сьогодні є незадовільними. Без технічного переоснащення вони неспроможні самостійно забезпечити агропромисловий комплекс якісною конкурентоспроможною сільськогосподарською технікою.

Підприємства машинобудування для агропромислового комплексу мають морально застарілі технології та обладнання. Зношення основних фондів, яке становить 60-85 %, та незадовільне фінансове становище зазначених підприємств призводить до швидкого руйнування системи інженерно-технічного забезпечення села, деіндустріалізації та пов'язаної з цим деградації агропромислового виробництва. Більш як у 90 % технічних засобів закінчився термін експлуатації і на їх ремонт витрачається коштів на 35-50 % більше, ніж передбачено нормативами.

Темпи оновлення вітчизняної складної сільськогосподарської техніки у 2-5 разів нижчі, ніж за кордоном, що не дає змоги забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної техніки, незважаючи на більшу її пристосованість до роботи в умовах України і нижчу вартість (у 2-5 разів нижча, ніж вартість закордонних аналогів). При цьому потужності більшості підприємств завантажені лише на 15-30 % [8, с. 174; 9, с. 4-5].

Більшість спеціалізованих машинобудівних заводів оснащені жорсткими технологічними лініями, які не дають можливості швидко і з малими витратами переходити на виготовлення нових більш прогресивних моделей техніки. На жаль, досі не сформовані замкнені макротехнологічні галузеві комплекси, які відповідають сучасному постіндустріальному устрою промисловості і дають змогу з найбільшою ефективністю конкурувати на світовому ринку.

На сьогодні вітчизняні заводи з виробництва основних видів сільськогосподарської техніки не в змозі забезпечити нею аграрний сектор, до того ж з оптимальним співвідношенням: ціна – технологічний рівень – якість. Через наявність великої суми дебіторської й кредиторської заборгованості більшість підприємств сільськогосподарського машинобудування змушені працювати в так званому "пожежному" режимі. За відсутності замовлень працівники підприємств тривалий час перебувають у відпустках за власний рахунок. При цьому спостерігається висока плінність кадрів, що негативно позначається на якості виробленої продукції. Загалом, підприємства сільськогосподарського машинобудування працюють на 30-40 % потужності, а деякі, навіть, на 5 %. Цей чинник, звичайно, впливає на відпускну ціну техніки, а покупець неохоче сплачує ту частину ціни техніки, яка покриває невикористані потужності заводів.

Незважаючи на те, що створена протягом останніх років сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва користується реальним попитом, для забезпечення її конкурентоспроможного положення на внутрішньому та зовнішньому ринку необхідно докорінно модернізувати існуючі елементи та освоювати нові технології. Досить часто виникає ситуація, коли аграріям вигідніше закупити імпортну техніку, що була у використанні, ніж но-

ву вітчизняну, навіть при певному рівні державного стимулювання її купівлі. Для них, по суті, байдуже, в якій країні цю техніку виробили, а головне те, щоб ціна техніки відповідала її якості й технологічному рівню. Так, ціна вітчизняного комбайна "Славутич" є на рівні аналогів провідних іноземних фірм, хоча рівень якості – значно нижчий [7, с. 253].

Аналіз внутрішнього ринку сільськогосподарської техніки свідчить про нерозвинутість інфраструктури ринку, недосконалість механізмів середньо- та довгострокового кредитування виробників і споживачів, відсутність механізму іпотечного кредитування, високі ставки кредитування, несистемну дію механізму часткової компенсації вартості складної техніки та недостатню ефективність фінансового лізингу через обмеженість коштів.

Для освоєння внутрішнього і зовнішнього ринку сільськогосподарської техніки машинобудівним підприємствам необхідні реконструкція, повна модернізація обладнання та визначальних елементів технічної бази машин, розширення потужностей і освоєння нових технологій для виготовлення продукції з високими техніко-економічними показниками.

Для досягнення поставленої мети необхідно забезпечити:

- 1) структурну перебудову галузі машинобудування для агропромислового комплексу шляхом утворення національних і міжнародних корпоративних структур з метою концентрації фінансових ресурсів, проведення єдиної промислової політики, зниження собівартості продукції, підвищення продуктивності праці;
- 2) утворення спільних підприємств, які вироблятимуть високоефективну техніку на основі сучасних ресурсо- і енергозберігаючих технологій з використанням кращих іноземної зразків;
- 3) залучення інститутів спільного інвестування як ефективних інструментів накопичення грошових капіталів;
- 4) прискорення інноваційного розвитку машинобудування для агропромислового комплексу за рахунок застосування новітніх технологій та обладнання для проектування нової техніки; проведення моніторингу ринків матеріально-технічних і енергетичних ресурсів, технологій виробництва продукції, тенденцій розвитку техніки і технологій, формування і підтримання інформаційних банків даних, забезпечення доступу до них виробників сільськогосподарської продукції;
- 5) використання інформаційних технологій, уніфікації елементної бази, орієнтації на міжнародні стандарти, застосування системи управління якістю;
- 6) створення багатофункціональних машин шляхом високої автоматизації виробництва;
- 7) зменшення енерговитрат і розширення діапазону потужностей двигунів, підвищення надійності та довговічності машин;
- 8) широке застосування прогресивних матеріалів (кераміки, пластмас, поліамідів), зниження матеріаломісткості у виготовленні продукції;
- 9) використання нетрадиційних джерел енергії, машин і обладнання для виробництва біопалива, видобування, переробки і використання торфу; впровадження заходів енергозбереження та поновлювальних джерел енергії;

- 10) створення єдиного електронного реєстру з обліку зареєстрованих тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів;
- 11) розвиток ринку сільськогосподарської техніки та формування його інфраструктури, вихід на зовнішній ринок;
- 12) розвиток системи технічного сервісу та ремонтного обслуговування шляхом створення технічних центрів, дилерських і прокатних пунктів, фірмових магазинів;
- 13) забезпечення істотного поліпшення умов праці механізаторів за рахунок зниження рівня шуму, вібрацій та забруднення повітря на робочому місці; підвищення ефективності роботи з кадровим резервом, впровадження іноземного досвіду з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- 14) проведення маркетингових досліджень ринку, забезпечення організації ярмарків та виставок нових технологій і технічних засобів для агропромислового комплексу; систематичний моніторинг ринку сільськогосподарської техніки і прогнозування попиту на неї;
- 15) правовий захист виробників сільськогосподарської продукції від недобросовісної конкуренції та запобігання зловживань на ринках технічних та енергетичних ресурсів;
- 16) активізації зовнішньої економічної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств для агропромислового комплексу;
- 17) створення ефективної системи випробування та сертифікації техніки для агропромислового комплексу відповідно до вимог Світової організації торгівлі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, варто зазначити, що попри досягнення певних успіхів у розробці державних програм щодо стимулювання розвитку машинобудування для агропромислового комплексу, загалом державні заходи, на жаль, є малоефективними, адже відсутність ефективного використання державних коштів призводить до виникнення негативних наслідків на ринку сільськогосподарської техніки. Враховуючи нинішню платоспроможність сільгосптоваровиробників з боку держави необхідні значні надходження бюджетних коштів у розмірі 65-70 % від загальної потреби.

Для підвищення ефективності забезпечення технічної політики в агропромисловому комплексі у перспективі доцільним є розроблення комплексу нормативно-правових документів, зокрема: Закону України "Про міжгалузеве регулювання економічних відносин та стимулювання виробництва в агропромисловому комплексі", Закону України "Про амортизацію", Постанови Кабінету Міністрів України "Про державний реєстр техніки і технологій, рекомендованих до використання в АПК", Положення "Про переоцінку балансової вартості основних фондів в агропромисловому комплексі", Положення "Про техніко-технологічний сервіс та обслуговування машинобудівних підприємств в агропромисловому комплексі" та інших.

Забезпечення технічного переоснащення підприємств відповідно до вимог сучасного розвитку промисловості та реалізація запропонованого ком-

плексу заходів забезпечить зростання економічної ефективності виробництва машинобудівних підприємств та підвищення прибутковості та економічної стабільності розвитку аграрного виробництва, що по-своєму сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки держави.

### Література

1. Закон України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу" від 7 лютого 2002 р., № 3023-ІІІ.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів щодо виконання Закону України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу" від 17 серпня 2002 р., № 467-р.
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки" від 28 липня 2003 р., № 1174.
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку виробництв складної сільськогосподарської техніки на 2004-2006 роки" від 13 липня 2004 р., № 906.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007-2010 роки" від 26 вересня 2007 р., № 1181.
6. Гарас В.О. Регулювання розвитку потенціалу машинобудування крізь внутрішні та зовнішні фактори// Економіка и управление. – 2007, № 2. – С. 16-20.
7. Охтеня О.О. Оцінка конкурентоспроможності машинобудівної продукції промислового призначення// Держава та регіони. – 2007, № 1. – С. 251-254.
8. Павлова О.В. Фактори та показники формування конкурентоспроможності продукції підприємств сільськогосподарського машинобудування// Держава та регіони. – 2007, № 3. – С. 173-176.
9. Ярославський О. Сучасний стан забезпечення сільськогосподарських підприємств основними видами техніки та ефективність заходів держави щодо розвитку ринку техніки для агропромислового комплексу// Проект "Аграрна політика для людського розвитку". – 2004, № 9.

УДК 338.246.2:336.13

Доц. Т.В. Черничко, канд. екон. наук –  
Мукачівський технологічний інститут

## ОСНОВНІ КАНАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ МОНЕТАРНОГО ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ

Досліджуються основні канали та механізм монетарної трансмісії. Шляхом аналізу статистичної інформації, обґрунтовує ефективність монетарних інструментів державного регуляторного впливу в умовах трансформаційного періоду економіки України. Особливу увагу приділено впливу каналу процентної ставки на динаміку економічного розвитку України.

**Ключові слова:** державне регулювання ринкової економіки, механізм монетарної трансмісії, канал процентної ставки, економічний розвиток

*Assoc. prof. T.V. Chernichko – Technological Institute of Mukachevo*

### The main channels of Ukrainian model of monetary transmission mechanism

The main channels and mechanism of monetary transmission are investigated in the article. The author substantiates the effectiveness of monetary instruments of state regulative influence in conditions of transformational period of Ukrainian economy by means of analyses of statistic information. The special attention is paid to the influence of channel of interest-bearing rate on dynamics of economic development of Ukraine.